

TEMA 2

ESTRATIFICACIÓ I RELACIONS INTERÈTNIQUES, GENERACIONALS, I DE GÈNERE

Continguts

- Introducció
- Estratificació i desigualtat racial i ètnica
- Estratificació i desigualtat entre grups d'edat i grups generacionals
- Estratificació i desigualtat de sexe i gènere
- La mesura de la desigualtat a Espanya: principals indicadors

Introducció

“*De lo uno a lo otro* es el gran tema de la metafísica. Todo el trabajo de la razón humana tiende a la eliminación del segundo término. Lo *otro* no existe: tal es la fe racional, la incurable creencia de la razón humana. Identidad = realidad, como si, a fin de cuentas, todo hubiera de ser, absoluta y necesariamente, *uno y lo mismo*. Pero lo otro no se deja eliminar; subsiste, persiste, es el hueso duro de roer en que la razón se deja los dientes. Abel Martín, con la fe poética no menos humana que la racional, creía en *lo otro*: en “La esencial Heterogeneidad del ser”, como si dijéramos en la incurable *otredad* que padece *lo uno*.”

- Font: Machado, Antonio, “Juan de Mairena. Sentencias, donaires, apuntes y recuerdos de un profesor apócrifo”, en *Poesía y prosa. IV: Prosas completas (1936 – 1939)*, Madrid, Espasa – Calpe, pág. 1917, 1989 [e.o. de 1936].

Estratificació i desigualtat racial i ètnica

- Les diferències en funció de la raça i l'ètnia
 - Raça → categoria d'individus que comparteixen certs trets hereditaris visibles (*fenotip*) que la societat considera socialment significatius i de relleu
 - color de la pell, tipus de cabell, caràcters facials, etc.
 - Segle XIX: classificació de la població humana en races → caucàsica, negra, mongoloide
 - Hui dia → des de la perspectiva del *genotip* aquesta diferenciació és irrellevant: mestissatge genètic
 - Però, socialment se segueixen utilitzant classificacions racials per tal d'assignar posicions diferents en el sistema d'estratificació social → procés de “racialització”.

- Ètnia → categoria d'individus que comparteixen certs trets culturals (la llengua, avantpassats comuns, la religió, etc.) que els permet definir una identitat comú
- Raça i ètnia, per tant, no són el mateix
 - El concepte raça → 'factors biològics'
 - El concepte ètnia → 'factors socioculturals'
- Minories racials o ètniques → comparteixen trets físics i/o culturals
 - Tendeixen a construir una identitat social pròpia i diferenciada d'altres grups socials i com a tal se'ls identifica
 - En aquesta construcció de identitat, col·laboren també la resta dels grups racials i/o ètnics amb els que interactua
 - No sempre els membres d'una minoria ocupen una posició subordinada: Sudàfrica durant l'Apartheid

Desigualtats i estratificació social basada en la raça i l'ètnia

- Estratificació racial i ètnica. Justificacions →
 - Prejudicis: generalitzacions rígides cap un grup social. Disposició, construïda socialment i cultural, a prejutjar altres persones independentment dels seus comportaments concrets
 - Estereotips: imatges socials carregades de prejudicis cap a una categoria determinada de persones
- Racisme: tipus de prejudici intens basat en la creença que una raça o una ètnia és congènitament superior (o inferior) a un altra. Va sustentar, entre altres →
 - el procés de colonització europeu
 - II Guerra Mundial i nazisme
 - el totalitarisme estalinista contra musulmans i jueus
 - Actualment en Europa Occidental:
 - conflictes racials – ètnics vinculats a processos migratoris transnacionals
 - conflictes racials – ètnics vinculats al ressorgiment d'identitats nacionals

- *Raciologia científica* (evolucionisme i racisme)
 - Segle XIX → Teories sobre la superioritat biològica dels blancs → justificació (naturalitzada) del colonialisme
 - Segle XX → Teories sobre la superioritat intel·lectual dels blancs
 - No sabem si la intel·ligència és hereditària o no, però sí sabem hui que el CI varia al llarg de la vida, al llarg del procés educatiu, inclús al llarg d'un estudi científic sobre la qüestió ("testeix")

- Àmbit de l'acció → Discriminació: tracte desigual a persones pel fet de pertànyer a una raça – ètnia concreta

- Prejudicis ↔ Discriminació (*feed back*)
 - Nivell MICRO (R. K. Merton, 1949)
 - Intolerants convençuts: prejudicis i discriminacions van de la mà
 - Intolerants estratègics: tenen prejudicis però no discriminen
 - Liberals estratègics: no tenen prejudicis però discriminen sí cal
 - Liberals convençuts: no tenen prejudicis ni discriminen
 - Nivell MACRO: Discriminació institucional
 - rutines, pràctiques, procediments d'institucions socials (empreses, escoles, administracions públiques, etc.) que, explícitament o implícita, acaben reforçant els prejudicis racials i ètnics i perpetuant la discriminació

Interacció interètnica - racial i estratificació social

- Assimilació → Procés d'incorporació d'una minoria a un altra cultura (dominant), adoptant la seua llengua, valors, normes i senyes d'identitat. Implica:
 - Model sociopolític de gestió de la diversitat → uniformitat i homogeneïtat de la diversitat ètnica, justificada amb la finalitat de la integració social
 - Exemple prototípic: França (procés d'assimilació amb immigrants de les seues antigues colònies)
- Multiculturalisme → Procés de tolerància cap a les diversitats culturals d'una societat. Implica un model sociopolític de gestió de la diversitat
 - Interculturalisme com a projecte (impulsat originàriament per Canadà) → defèn i promou estratègies no integracionistes d'interacció i comunicació entre diferents cultures (llengua, costums, pràctiques religioses, etc.), valorades positivament com avanç de la llibertat
 - Realitats molt diverses: EE.UU, Suïssa (quatre llengües, quatre identitats culturals: alemany, francès, italià, retorromà). A Europa destaquen:
 - Model etnocultural d'Alemanya
 - Model multicultural de la Gran Bretanya

- Segregació → separació física, social i cultural de diversos grups ètnics i/o racials, controlada pel grup social dominant
 - Model sociopolític de gestió de la diversitat → discriminació i racisme
 - A vegades una minoria decideix separar-se voluntàriament (els amish en Pennsilvània). Però allò habitual és la coacció i l'ús de la força per tal d'aconseguir-ho (l'Apartheid a Sudàfrica, la segregació racial als EE.UU)

- Genocidi → aniquilació sistemàtica i planificada d'una determinada categoria de persones
 - A partir del segle XV: genocidi dels europeus sobre els indis americans
 - El segle XX:
 - I Guerra Mundial: els armenis a mans dels turcs
 - II Guerra Mundial: els nazis aniquilaren jueus, homosexuals, deficients, republicans espanyols, gitanos
 - Després el fracàs de l'última insurrecció de la República Socialista Soviètica Autònoma dels Txetxens i Ingush, entre 1941 i 1943, deportació i extermini dels musulmans txetxens i ingush per part dels russos
 - En temps recents: Bòsnia i Kosovo, Angola...

Moviments migratoris globals posteriors a 1945

■ Fluxos claus

- Final 2ª Guerra Mundial: intenses migracions regionals, expulsions, exili (Alemanya, Polònia, Israel – Palestina, Índia – Pakistan, Corea); prèviament Espanya
- Fluxos de migrants econòmics cap a l'OCDE
- Després de 1973: fluxos globals i regionals cap al Mig Orient des del sud i sud-est d'Àsia i nord d'Àfrica
- Migrants econòmics altament qualificats del Sud cap el Nord
- Formació d'Estats post - colonials i guerres civils: creix població desplaçada i refugiats
- Turistes i intercanvis educatius internacionals

■ Efectes

- Europa ha de conviure amb minories (en augment) no europees; mitiga part dels problemes d'atur i d'envelliment de la població
 - EUA: més plural i divers
 - Els estats s'enfronten a la redefinició política i cultural del significat de la identitat nacional i de la ciutadania
 - Estratificació: entre població autòctona i migrants, entre migrants altament qualificats, migrants no qualificats i refugiats i asilats
 - Intensificació del control sobre els fluxos migratoris (mercat de treball) i processos de criminalització
-
- Qüestions centrals: tolerància de la societat d'acollida; orientació de les minories cap a la integració o resistència; joc de majories i minories (*salad bowl*: junts, però no revolts)

Immigrants a Espanya

Nacionalidades predominantes entre los extranjeros empadronados en España. 2009

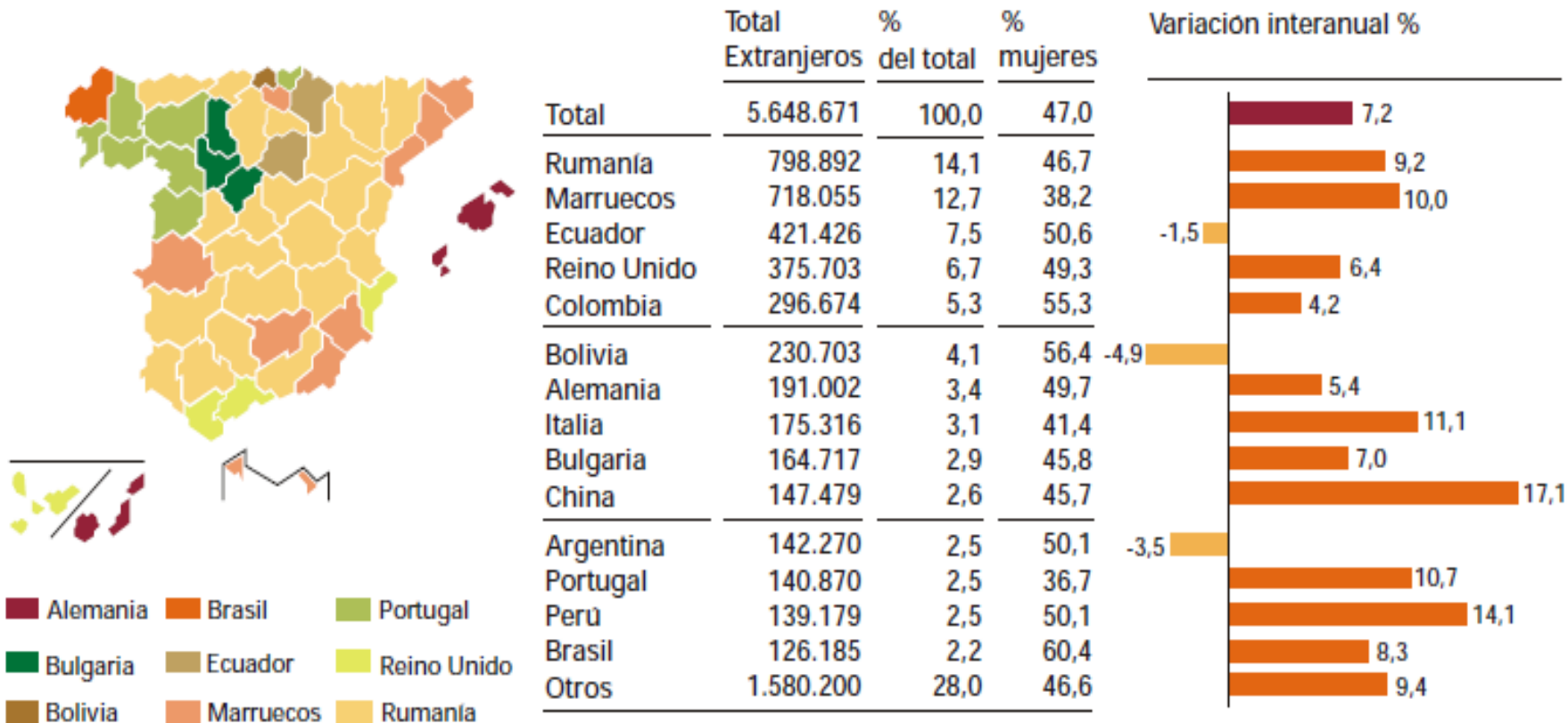
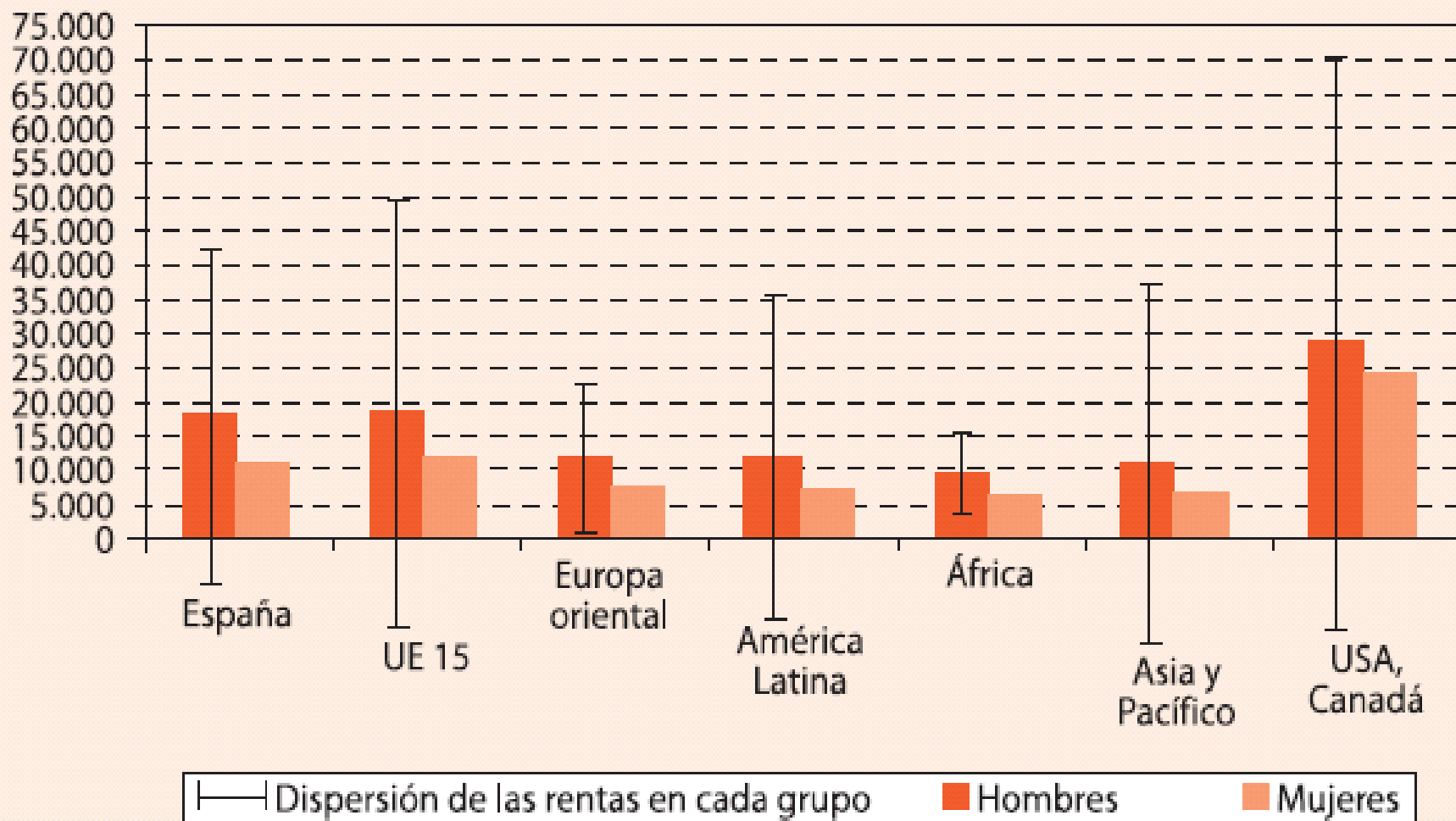

GRÁFICO 2.9. Rentas anuales de los Inmigrantes, 2005

Fuente: Elaboración propia a partir de la Muestra Continua de Vidas Laborales de la Seguridad Social.

Per a saber més sobre els processos de segregació interètnica i/o racial pots visionar els següents documentals

- BBC, “A Flor de Piel”, en *El Siglo del Pueblo. Testimonios directos de la gente*, nº 17, BBC – Club del Libro, 1997.
- RTVE, *Reportaje sobre la historia del apartheid en Sudáfrica*, 2009. [Accessible en: <http://www.rtve.es/mediateca/videos/20090106/reportaje-sobre-historia-del-apartheid-sudafrica/499196.shtml>].

Per a saber més sobre els efectes dels moviments migratoris globals a Europa i, en concret, conèixer amb més profunditat als immigrants musulmans i la seua diversitat, pots consultar

- Álvarez-Miranda Navarro, Berta, “La diversidad de los inmigrantes musulmanes en Europa”, en Víctor Pérez – Díaz (coord.), *Modernidad, crisis y globalización: problemas de política y cultura*, CAJAMAR Caja Rural, Sociedad Cooperativa de Crédito – Fundación Cajamar, pp. 185 – 202, 2008. [Accessible en: <http://www.asp-research.com/pdf/me1409%20berta.pdf>].

Estratificació i desigualtat entre grups d'edat i grups generacionals

- L'edat com operadora de diferenciació social
 - L'edat es pot considerar una 'marca' social travessada per dos condicions socials específiques que s'imposen a una persona en tant que pertany a una determinada categoria d'edat →
 - un conjunt de restriccions i límits socials
 - un conjunt de possibilitats i funcions socials
 - L'edat estructura diferents 'posicions socials' a partir de les condicions socials que defineixen les característiques de cada grup d'edat
- Els grups d'edat formen 'generacions'
 - → suposa analitzar i fer referència a l'experiència compartida d'unes determinades institucions socials i uns esdeveniments històrics (econòmics, polítics, socials, culturals...) per part d'un determinat grup d'edat (generalment, el dels/de les joves)

Desigualtats i estratificació social basada en els grups d'edat

- Societats de modernitat avançada → posició central ocupada per la categoria 'adult'
- La categoria 'joves' →
 - La joventut com a *procés* que permet
 - La reproducció dels agents socials
 - La reproducció de les estructures socials
 - La joventut com a *condició social* caracteritzada per un desequilibri entre 'capacitat' i 'competència' → des del final de la infància social fins l'emancipació social
- Criteris d'adquisició de l'estatus d'adult :
 - Formació d'una llar pròpia: responsabilitat d'assumir el manteniment i gestió d'una llar independent de la d'origen
 - Independència econòmica: responsabilitat sobre l'obtenció dels propis recursos econòmics i la facultat per a generar-los
 - Autonomia personal: responsabilitat de decidir sobre sí mateix en qualsevol aspecte sense restriccions imposades pels familiars adults
- Ampliació del període de joventut → ¿Increment dels adults 'en precari'?

Grups d'edat i posicions socials

Estimació del període de duració de les diferents cohorts d'edat a Espanya i vinculació amb les posicions socials d'edat, a partir de 2000

GRUP D'EDAT	POSICIÓ SOCIAL	FUNCIONS/COMPETÈNCIES	LÍMITS/ RESTRICCIONS
0 - 15	Infància	Pràcticament inexistent	Totes
16 - 34	Joventut	Mínimes, augment progressiu	Moltes, disminució progressiva
35 - 64	Adulthood	Totes	Cap (sols restriccions normatives socials)
65 - 79		Decreixent	Decreixent
≥ 80	Ancianitat	Disminució progressiva	Increment progressiu

Interacció generacional i estratificació social

- La relació entre la joventut i el seu temps històric sembla ser més estreta que la de qualsevol grup d'edat
 - Sociologia → Generació dels 40, dels 60, dels 80, del 2000...
 - Però, la qüestió de les generacions és una pura convenció que varia en funció del moment a partir del qual s'analitza la situació
 - Enfocaments bàsics en l'anàlisi: la generació jove com a 'conformista' (tesi de la reproducció) o la generació jove com a 'contestatària' (tesi de la revolució)
 - Cautela analítica → el imaginari col·lectiu sobre *com han de ser els joves* constitueix una referència que cal tenir en compte
- Successió generacional →
 - accés als 'recursos de poder' de l'estatus d'adult
 - possibilitats polítiques, econòmiques, socioculturals que cada generació pot desenvolupar

Successió generacional a Espanya

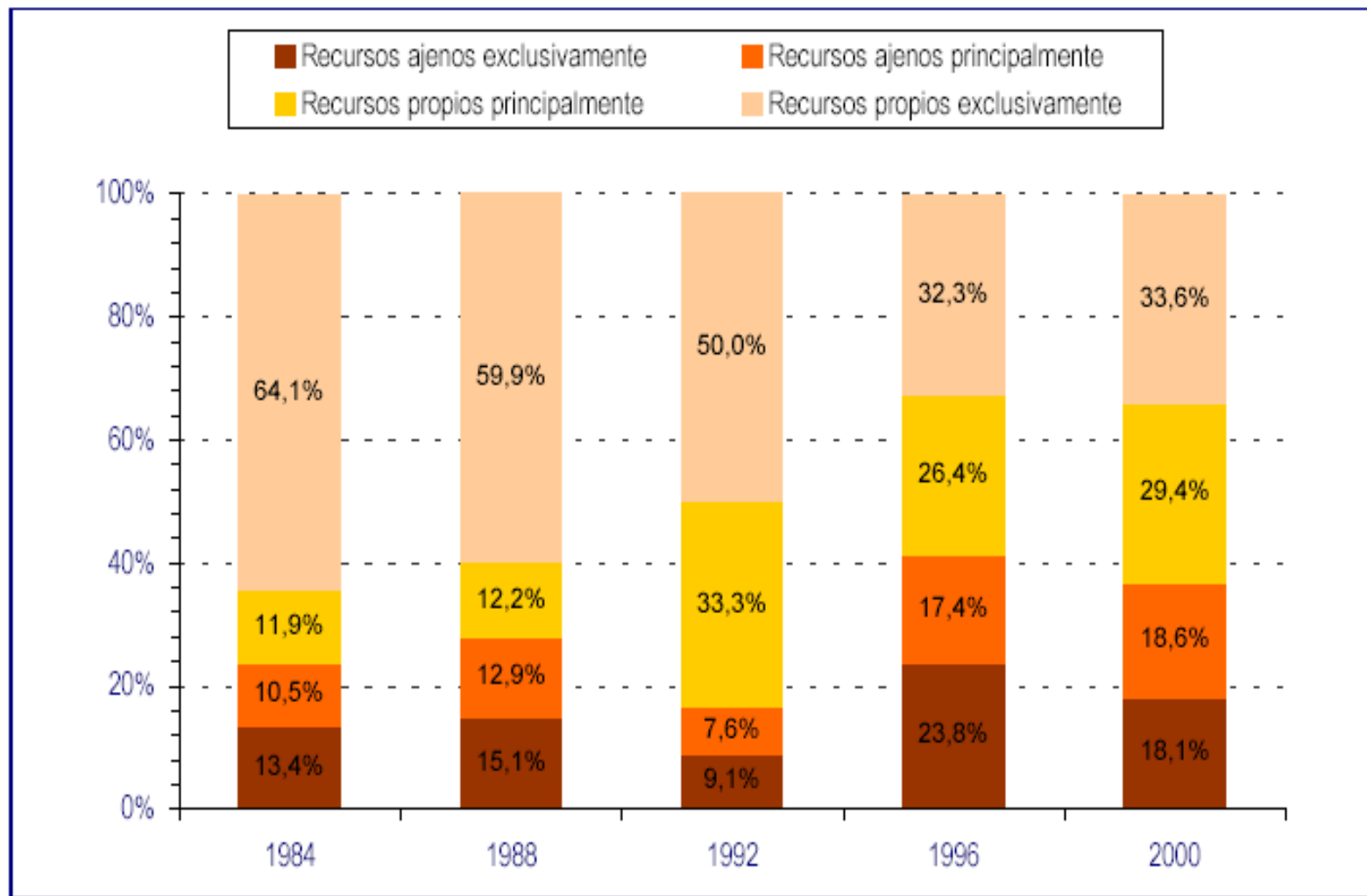
- La Generació de 2000 (*generació Y, natus digitalis, etc.*) precedida per
 - Generació dels 40: infància de privacions, accés quasi immediat a la posició d'adultesa, gran adaptació social
 - Generació dels 60: infància vinculada a expansió econòmica, experiència de crisi social, ideològica i política
 - Generació dels 80: expansió del consum cultural, transició política, actituds favorables a l'equitat de gènere, inici noves tecnologies de la comunicació i la informació
- 'Anomalies' generacionals
 - Transició democràtica a Espanya → accés al poder polític de la generació dels 60, la generació dels 40 queda majoritàriament fora de joc
 - Actualment → La generació dels 80 ¿generació 'blindada'? → ¿Fins on s'allargarà l'estatus de jove de la generació de 2000?

Condicions socials de la generació de 2000 a Espanya

- Relacions paternofilials
 - Aconflictitat generalitzada
 - Indiferència i decreixent interacció verbal
 - Increment influència dels/de les joves en les decisions familiars
- Inserció en l'activitat econòmica
 - Prolongació de la permanència en el sistema educatiu
 - Cerca de la primera ocupació prolongada i diversificada
 - Itinerari d'activitats transitòries
 - Augmenta període de dependència econòmica
- VALORS I CONCEPCIONS VITALS
 - Tolerants, individualistes, heterodeterminats/des...
 - Transformació rols de gènere
 - Oci vinculat a noves tecnologies
 - Concepció discontinua dels temps
 - Forta percepció del risc i de la incertesa front el futur

Evolución de la dependencia-independencia económica en población joven entre 25 y 29 años

Para cada año, porcentajes sobre el total de población joven entre 25 y 29 años

Font: INJUVE, "Juventud en Cifras. Medios de vida y autonomía económica", en *Juventud en Cifras 2000/01*, 2002.
[Accessible en: <http://www.injuve.migualdad.es>].

TABLA 88.

Jóvenes de 25 a 29 años que viven exclusivamente o principalmente de ingresos propios.
1996, 2000, 2004, 2008.

	Exclusivamente de ingresos propios		Principalmente de ingresos propios	
	Varones	Mujeres	Varones	Mujeres
1996	24%	23%	60%	38%
2000	27%	26%	65%	41%
2004	27%	28%	71%	50%
2008	38%	39%	77%	59%

Fuente: Injuve. IJE-2008.

Per a saber més sobre els termes i conceptes emprats en aquest apartat del tema, i especialment sobre allò relatiu a les relacions intergeneracionals, pots consultar

- Bourdieu, Pierre, “La ‘juventud’ sólo es una palabra”, en *Cuestiones de Sociología*, Madrid, Istmo, pp. 142 – 153, 2000.

Per a saber més sobre les tendències de canvi en relació als valors de la joventut espanyola i també en relació a les transicions a la vida adulta, pots consultar

- Grupo de Estudios sobre Tendencias Sociales (GETS) – Fundación Sistema, *Tendencias de cambio de las identidades y valores de la juventud en España (1995 – 2007)*, INJUVE, 2008. [Accessible en: <http://www.injuve.migualdad.es/injuve/contenidos.item.action?id=1116725579&menuId=2104203924>].
- Gil Calvo, Enrique, “Emancipación tardía y estrategia familiar. (El caso de los hijos que ni se casan ni se van de casa)”, *Estudios de Juventud*, nº 58, septiembre 2002 [Accessible en: <http://www.injuve.migualdad.es/injuve/contenidos.downloadatt.action?id=202524345>].

Estratificació i desigualtat de sexe i gènere

- De la diferència sexual a la desigualtat genèrica
 - El terme sexe →
 - Referit a allò biològic, a la diferenciació anatòmica i fisiològica entre femelles i mascles que permet la reproducció de la nostra espècie
 - Estableix diferències naturals, que s'expressen en un dimorfisme estructural i funcional de l'organisme
 - Les diferències van més enllà de l'anatomia i fisiologia dels òrgans genitals (sexe genital, sexe hormonal, sexe cromosòmic)
 - El terme gènere →
 - Referit a allò social, a l'assignació jeràrquica de funcions socials diferents als dos sexes
 - Socialment, s'imposa una sobredeterminació a la diferenciació biològica aplicant a cada sexe un gènere:
 - femella → gènere femení → dona
 - mascle → gènere masculí → baró
 - És una construcció social que defineix en cada context sociocultural, el que es propi i apropiat, en el nivell del *ser* i en el del *fer*, dels barons i de les dones

- Conseqüència →
- generalització d'un discurs (essencialista irreductible) construït en termes de diferència de sexes, on 'sexe' i 'gènere' coincideixen
 - i on cada sexe – gènere és exclouent l'un de l'altre
 - al temps que mantenen una oposició jeràrquica, amb predomini d'allò definit socioculturalment com a masculí
- Però, convé no oblidar
 - la complexitat dels mecanismes de determinació del sexe i estats intersexes que trenquen amb la bicategorització sexual (genital) biològica
 - les realitats i els models de gènere que sobrepassen la bicategorització de sexe – gènere i la seua frontera exclouent
- → SEXE i GÈNERE són termes que fan referència a realitats multidimensionals i relacionals

- Es tracta de termes emprats originàriament pel moviment feminista (en sentit ample) en defensa dels seus drets civils, polítics i socials

“Una dona, un vot”

“Allò personal és polític”

“Diferents o iguals”

“Del feminisme als feminismes”

- → passen a les ciències humanes i socials → opinió pública
- Actualment, excessiva preferència pel terme *gènere* en detriment del terme *sexe*
 - Que comporta l’ocultació de què el sexe també interactua amb la construcció de les identitats de barons i dones, en interdependència amb complexes elaboracions simbòliques
 - Que quan s’utilitza de forma descriptiva – neutral, fa invisible l’estratificació jeràrquica que, en funció de les relacions de sexe/gènere, es produeix entre barons i dones

Tendències terminològiques: del 'sexe' al 'gènere'

SEXE (dècada dels 60 – 70 del XX)

Estudis sobre la situació social de *la* dona

Visibilitzar una essència altra

Objecte afegit

SEXE → GÈNERE (a partir de la dècada dels 80 del XX)

Estudis sobre la situació social de *les* dones

Visibilitzar una realitat complexa, diversitat

Diferència

GÈNERE (a partir de la dècada dels 90 del XX)

Visibilitzar una construcció

Reflexivitat: subjecte - objecte

Atén a les relacions, a les posicions estructurals

Desigualtats i estratificació social de sexe - gènere

La construcció de les identitats de sexe - gènere

- Component principal del procés de socialització → associa el sexe reproductiu genital a la identitat personal i social atribuïda a homes i dones
- Conseqüència → diferenciació en funció del sexe biològic, desigualtat de gènere
 - capacitats cognitives
 - expressió emocional
 - autoconcepte
 - usos del llenguatge
 - prioritats entre diversos rols socials
 - competències laborals
 - aspiracions, etc.
- Principal procés 'voluntari' de reproducció dels mecanismes d'estratificació en el sistema sexe - gènere

Femení plural

ANGELA MERKEL
ATENA

NANCY REAGAN
HERA

CARLA BRUNI
AFRODITA

ARUNDHATI ROY
ARTEMÍSIA

TERESA DE CALCUTA
DEMÈTER

Masculí plural

WINSTON CHURCHILL
ZEUS

PABLO PICASSO
POSEIDÓ

JOAQUÍN CORTÉS
DIONISI

BILL GATES
HERMES

PEP GUARDIOLA
APOLO

La divisió del treball en funció del sexe - gènere

- Referida a les tasques socialment assignades - de forma prioritària - a homes i dones (pot anar des de la quasi superposició fins la total separació)
 - A las dones se'ls adjudica les responsabilitats associades a la cura dels membres de la família i la realització de treballs en l'espai privat – domèstic → posició social de *HOUSEWIFE AND CARER* (i és variable la seua participació en altres tipus de treball assalariat)
 - Als barons se'ls adjudica la realització de tasques extradomèstiques pagades → posició social de *BREAD WINNER* (i varia la seua dedicació al treball domèstic i a la cura de les persones dependents)
- Capitalisme → separació entre:
 - treball productiu
 - treball pagat ↔ treball no pagat
 - treball reproductiu
 - treball pagat ↔ treball no pagat
- → ha invisibilitzat les activitats productives i reproductives no subjectes a intercanvi monetari, especialment les realitzades en l'esfera privada – domèstica → la posició social de *HOUSEWIFE AND CARER*

L'asimetria de l'espai social en funció del sexe - gènere

- Referida a la separació social que s'estableix entre l'esfera pública i l'esfera privada, com a contextos vinculats preferentment a l'acció social dels homes i de les dones, respectivament (pot anar des de la quasi superposició a la total separació)
- Referida a una concepció de l'esfera privada com a lloc pel desenvolupament de la pròpia autonomia i llibertat, assimilada a l'experiència dels homes, i una concepció de l'esfera privada com a lloc per a l'exercici de la heteronomia i la subjecció a les necessitats dels altres, assimilada a l'experiència de les dones
 - Configuració de l'Estat – nació liberal ↔ Ciutadania →
 - Esfera pública: domini de l'Estat, del govern de la societat civil
 - Esfera privada: lloc de la realització i autonomia personal, on els demés (inclòs l'Estat) no pot intervenir
 - La ficció del contracte social ↔ La realitat del contracte sexual
 - L'esfera privada, en femení, es va construir com espai de “subjecció domèstica”
 - L'esfera privada, en masculí, com espai de la llibertat i l'autonomia

Representacions simbòliques de sexe - gènere

- Intervenien - entre altres factors - la ideologia patriarcal, els prejudicis de sexe – gènere, les normes i els estereotips de sexe - gènere
 - Justifiquen i legitimen drets, responsabilitats, restriccions a la conducta i recompenses socials diferents per a homes i dones; especifiquen comportaments concrets que deuen o no deuen portar a terme homes i dones; creen expectatives sobre com han de ser les persones en funció del seu sexe biològic...
 - Sustenten el sistema d'estratificació de sexe - gènere
- Principals processos de legitimació de l'estratificació de sexe – gènere →
 - Sexisme: tipus de prejudici intens basat en la creença que les dones són congènitament o 'naturalment' inferiors als homes
 - Androcentrisme científic: designa l'exercici de practiques científiques (establiment d'hipòtesi, elaboració de teories, realització d'experiments...) acrítiques respecte al biaix que pot implicar el fet de considerar l'experiència dels homes com universal

Interacció sexe – gènere i estratificació social

- L'estratificació de sexe – gènere implica la alta probabilitat d'un accés desigual de les dones i dels barons als recursos escassos i valuosos de la seua societat (bens materials – com els diners -, temps d'esplai, prestigi, autonomia personal, gratificació psíquica, oportunitats laborals, persones disponibles per a la cura de les pròpies necessitats, etc.)
- Situació a Espanya

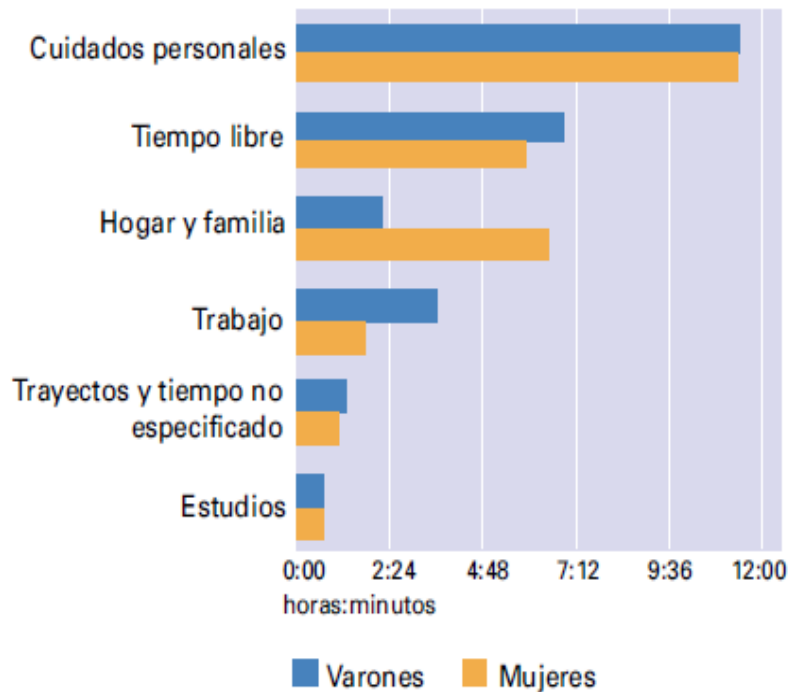
“La ineficacia de las políticas públicas de conciliación, especialmente en todo lo relativo a la escasez de servicios públicos de cuidado a las personas dependientes, una gestión del tiempo social que desatiende cualquier consideración vital más allá de la productividad monetarizada y la tímida respuesta de los hombres españoles respecto a la corresponsabilidad con el trabajo no pagado familiar, ha supuesto para el conjunto de las mujeres españolas una situación de clara desventaja a la hora de desarrollar trayectorias laborales gestionadas desde la autonomía. La misma situación se observa cuando, además de pensar en la integración laboral, fijamos la atención en el ejercicio de los derechos de ciudadanía a través de la participación en las organizaciones de la sociedad civil.”

- Font: Perelló, Fátima, “Y tendrás más tiempo... Estrategias privadas de conciliación”, *Asparkia – Investigación feminista*, nº 20, pp. 17 – 33, 2009.

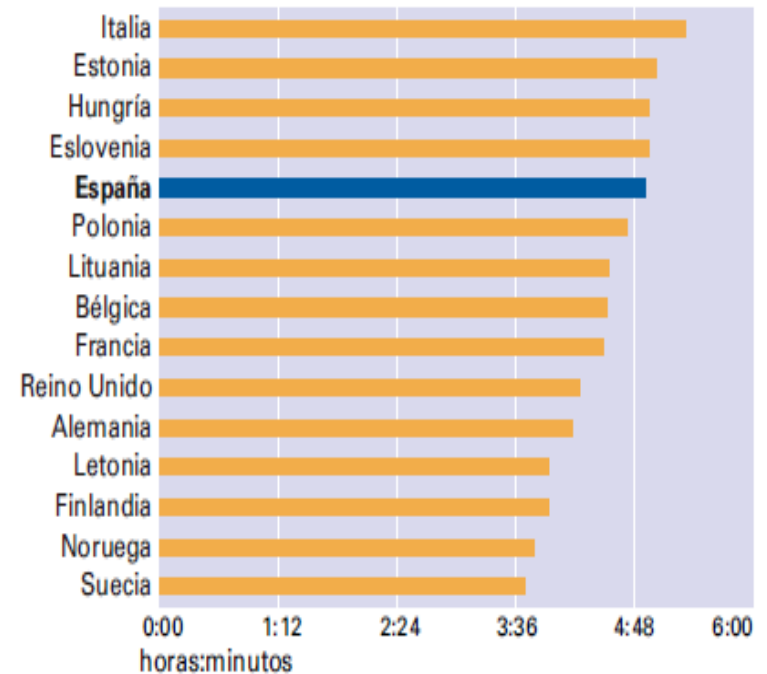
La distribución social del tiempo

España i Europa, 2002 - 2003

Distribución de actividades por sexo en un día promedio

Tiempo dedicado al trabajo doméstico

Nota: Mujeres entre 20 y 74 años

Fuente: Eurostat

La distribución social del temps

Espanya 2009 - 2010

Distribución de actividades en un día promedio, por sexo 2009-2010. Cifras en horas y minutos

Actividades principales	Varones	Mujeres
Cuidados personales	11:35	11:29
Trabajo remunerado	3:03	1:53
Estudios	0:47	0:47
Hogar y familia	1:50	4:04
Trabajo voluntario y reuniones	0:11	0:15
Vida social y diversión	1:01	0:57
Deportes y actividades al aire libre	0:49	0:33
Aficiones e informática	0:44	0:23
Medios de comunicación	2:45	2:33
Trayectos y tiempo no especificado	1:14	1:07

Font: INE, “Encuesta de Empleo del Tiempo 2009 – 2010. Avance de resultados”, *Notas de prensa*, 15 de julio de 2010. [Accesible a: <http://www.ine.es>].

NOTA. La distribución de actividades en un día promedio de un colectivo se calcula como la suma de tiempos diarios (en minutos) dedicados a cada actividad por todas las personas (P) de 10 y más años de ese colectivo, dividido por el total de tiempo en minutos disponible por esas personas (24x60xP). Los resultados obtenidos se presentan en horas y minutos.

Per a saber més sobre el procés de construcció de les identitats masculines pots llegir el següent article

- García, Antonio, “¿Qué le pasa a los hombres? A propósito de las dinámicas identitarias masculinas en la modernidad tardía”, *Arxius de Ciències Socials*, nº 19, desembre 2008, pp. 41 - 51. [Accessible en: <http://www.uv.es/~sociolog/arxius/ARXIUS%2019/05.%20GARCIA.pdf>].

Per a saber més sobre les desigualtats socials existents entre dones i homes a Espanya pots consultar

- INE, *Mujeres y hombres en España 2010*. INE, 2010.[Accessible en: <http://www.ine.es/prodyser/pubweb/myh/myh.htm>].

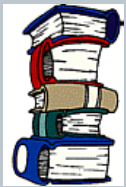
Per a saber més sobre la distribució de l'ús del temps a Espanya pots consultar

- INE, “Encuesta de empleo del tiempo. Qué hacemos y durante cuánto tiempo”, *Cifras INE. Boletín informativo del Instituto Nacional de Estadística*. INE, octubre 2007.[Accessible en: <http://www.ine.es/revistas/cifraine/0407.pdf>].

La mesura de la desigualtat a Espanya: principals indicadors

Per a exercitar el domini vinculat a la recerca de fonts secundaries documentals en general i, específicament, la relacionada amb els aspectes abordats en aquest tema, fes en equip l'*Exercici 2.1 Referències Bibliogràfiques. Exploració de la xarxa amb garanties*

PER A COMPENDRE EL SIGNIFICAT DELS PRINCIPALS INDICADORS VINCULATS A LA MESURA DE LA DESIGUALTAT EN RELACIÓ A LA RIQUESA I LA RENDA, CAL FER UNA LECTURA COMPENSIVA I ATENTA DE LA BIBLIOGRAFIA BÀSICA DEL TEMA. POTS LLEGIR TAMBÉ EL QUE VULGUES DE LA BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Kerbo, Harold R., *Estratificación social y desigualdad. El conflicto de clase en perspectiva histórica, comparada y global*, Madrid, McGraw Hill, cap. 2, 2004.

Després, per a analitzar els indicadors relatius a la desigualtat de la riquesa i la renda a Espanya has de treballar les taules i gràfics que apareixen al *Document 2.1 La mesura de la desigualtat de la riquesa i de la renda a Espanya: principals tendències*